

Република Србија
ВРХОВНИ КАСАЦИОНИ СУД
Рев 3487/2019
03.03.2022. године
Београд

У ИМЕ НАРОДА

Врховни касациони суд, у већу састављеном од судија: Звездане Лутовац, председника већа, Драгане Маринковић и Иване Рађеновић, чланова већа, у парници тужилаца АА из ... и ББ из ... ..., чији је заједнички пуномоћник Никола Тадић, адвокат из ..., против тужене Републике Србије, коју заступа Државно правобранилаштво из Београда, ради накнаде материјалне рехабилитационе штете, одлучујући о ревизијама тужилаца и тужене изјављеним против пресуде Апелационог суда у Београду Гж 9854/18 од 15.05.2019. године, у седници одржаној дана 03.03.2022. године, донео је

ПРЕСУДУ

УСВАЈА СЕ ревизија тужилаца, а **ДЕЛИМИЧНО СЕ УСВАЈА** ревизија тужене и **УКИДАЈУ СЕ** пресуда Апелационог суда у Београду Гж 9854/18 од 15.05.2019. године и пресуда Вишег суда у Београду П 7045/17 од 11.07.2018. године у одбијајућем делу одлуке о тужбеном захтеву за накнаду материјалне штете на име губитка пензије за период противзаконитог лишења слободе и у усвајајућем делу тужбеног захтева за накнаду материјалне штете на име прековременог рада и на име рада у дане државних празника, као и одлука о трошковима поступка и предмет у том делу **ВРАЋА** првостепеном суду на поновно суђење.

У преосталом делу ревизија тужене изјављена против пресуде Апелационог суда у Београду Гж 9854/18 од 15.05.2019. године, **ОДБИЈА СЕ** као неоснована.

Образложење

Пресудом Вишег суда у Београду П 7045/17 од 11.07.2018. године, ставом првим изреке, усвојен је тужбени захтев и обавезана тужена да тужиоцима на име рехабилитационог обештења-накнаде материјалне штете солидарно исплати на име изгубљене зараде износ од 3.930.112,00 динара, а одбијен је захтев до тражених 12.928.000,00 динара, на име прековременог рада, износ од 8.703.817,00 динара а одбијен захтев до тражених 28.630.980,00 динара, на име рада у дане државних празника, износ од 241.059,00 динара, на име изгубљене зараде-плате за време незапослености по престанку лишења слободе износ од 642.588,00 динара, на име разлике у платама пре и после штетног догађаја износ од 7.915.140,00 динара, на име разлике у пензији коју би остварио да није било штетног догађаја и пензије коју је остварио сада пок. ВВ на дан подношења тужбе износ од 20.925.000,00 динара, а одбијен је захтев до тражених 27.777.496,00 динара, све са законском затезном каматом почев од 13.10.2016. године до исплате. Ставом другим изреке, одбијен је захтев

тужилаца за исплату материјалне штете на име губитка пензије за период противзаконитог лишења слободе пок. ВВ у износу од 4.711.041,04 динара и због штете у виду губитка стана-неостваривања права на стан у износу од 6.000.000,00 динара са законском затезном каматом од 13.10.2016. године до исплате. Ставом трећим изреке, обавезана је тужена да тужиоцима на име трошкова парничног поступка солидарно исплати износ од 657.500,00 динара. Ставом четвртим изреке, одбијен је захтев тужилаца за ослобођење од обавезе плаћања судских такси.

Пресудом Апелационог суда у Београду Гж 9854/18 од 15.05.2019. године, ставом првим изреке, жалбе тужилаца и тужене су одбијене и потврђена првостепена пресуда у делу става првог изреке којим је обавезана тужена да тужиоцима на име рехабилитационог обештећења-накнаде материјалне штете солидарно исплати на име изгубљене зараде, прековременог рада, рада у дане државних празника, губитка плате за време незапослености по престанку лишења слободе, разлике у платама пре и после штетног догађаја, разлике у пензијама, у износима ближе наведеним у изреци са каматом и у делу става првог изреке којим је одбијен тужбени захтев, у ставовима другом, трећем и четвртим изреке. Ставом другим изреке, преиначена је првостепена пресуда тако што је одбијен тужбени захтев тужилаца у делу за исплату законске затезне камате на досуђене износе за период од 13.10.2016. године до 10.07.2018. године, као неоснован. Ставом трећим изреке, одбијени су захтеви тужилаца и тужене за накнаду трошкова другостепеног поступка.

Против правноснажне другостепене пресуде тужиоци и тужена су благовремено изјавили ревизије. Тужиоци оспоравају побијену пресуду у делу којим је одбијен њихов тужбени захтев за накнаду материјалне штете на име губитка пензије за период противзаконитог лишења слободе, због битне повреде одредаба парничног поступка и погрешне примене материјалног права, а тужена у усвајајућем делу тужбеног захтева због погрешне примене материјалног права.

Тужиоци су поднели одговор на ревизију, са предлогом да се ревизија одбаци или одбије.

Врховни касациони суд је испитао побијану одлуку применом члана 408. Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“, број 72/11... 55/14) и нашао да је ревизија тужилаца основана, а да је ревизија тужене делимично основана.

У поступку није учињена битна повреда одредаба парничног поступка из члана 374. став 2. тачка 2. Закона о парничном поступку на коју ревизијски суд пази по службеној дужности. Ревизијом тужилаца се не указује посебно на остале битне повреде одредаба парничног поступка због којих се ревизија у смислу члана 407. став 1. тачка 2. и 3. ЗПП може изјавити.

Према утврђеном чињеничном стању, правни претходник тужилаца сада пок. ВВ преминуо је у току овог поступка дана 06.11.2016. године (рођен ... године), а тужиоци су његови син и ћерка који су решењем О 158/17 од 09. 03.2017. године, оглашени за законске наследнике на његовој заоставштини. Сада пок. ВВ је био учесник народно-ослободилачког рата од 01.01.1943. године, а по завршетку рата је радио је као ... . Ухапшен је 04.08.1950. године и осуђен од стране Војног суда у Београду 26.10.1950. године (пресуду је потврдио Врховни војни суд у Београду

21.12.1950. године) на 12 година лишења слободe са принудним радом, због кривичних дела издаје, припадништва злочиначкој организацији и бекства из војске са циљем пребацивања у иностранство у стадијуму припремних радњи, уз коју му је изречена и споредна казна губитка грађанских права за време од 3 године и губитка чина потпоручника Југословенске армије. Казну је издржавао у Старој Градишки, Билећи, на острвима Свети Гргур, Угљен и Голом отоку; у затвору је провео укупно 6 година и 4 месеца, (2310 дана). Након изласка из затвора тужилац годину дана није могао да се запосли, а затим је радио као неквалификовани радник још 15 година, док није пензионисан 1974. године. Убрзо по изласку из затвора (1957. године), тужилац се оженио и добио двоје деце. Правноснажним решењем Окружног суда у Нишу Рех.бр.12/06 од 13.07.2007. године усвојен је тужиочев захтев за рехабилитацију и утврђено да су ништаве од тренутка њиховог доношења пресуде Војног суда у Београду Суд.бр.780/50 од 26.10.1950. године и Врховног војног суда у Београду II Суд.бр. 1711/50 од 21.12.1950. године и да су ништаве све њихове правне последице. Тужилац је пре подношења тужбе 21.08.2012. године, поднео захтев за рехабилитационо обештећење Министарству правде РС-Комисији за рехабилитационо обештећење тражећи накнаду материјалне и нематеријалне штете, али о том захтеву до дана подношења тужбе није одлучено. Тужбом у овој парници захтевао је исплату нематеријалне и материјалне штете у означеним видовима. Тужена је по правноснажној делимичној пресуди П 1028/14 од 21.07.2015. године у овом парничном поступку, обештетила ВВ за нематеријалну штету насталу у вези са истим догађајем. На основу налаза и мишљења вештака економско-финансијске струке утврђена је (методом плате упоредног радника- поручника) висина материјалне штете коју је претрпео сада пок. ВВ за време лишења слободe. Вештак је утврдивши плату поручника за утужени период у износу од 53.549,00 динара, поделио ту плату према сатници и утврдио висину изгубљење зараде у редовно радно време у износу од 3.930.112,00 динара, за прековремени рад у износу од 8.703.817,00 динара и за рад у дане државних празника у износу 241.059,00 динара, који обрачун је вештак извршио са увећањем у односу на основну зараду (од 110% за рад у дане државних празника и 26% за прековремени рад). Висина материјалне штете на име изгубљене зараде-плате за време незапослености од годину дана (12 месеци по престанку лишења слободe) утврђена је у износу од 642.588,00 динара, а на име разлике у платама које је требао да добије у висини плате мајора и оне које је остваривао (за период од 15 година) у износу од 7.915.140,00 динара. Висина на име разлике у пензији коју би сада пок. ВВ остваривао према упоредној пензији пуковника и оне коју је примао утврђена је у износу од 41.274,14 динара, месечно, што за његов пензијски стаж од 42 године и 3 месеца представља износ од укупно 20.925.988,98 динара. Посебан пензијски стаж (се рехабилитованом лицу рачуна у двоструком трајању) који за период лишења слободe од 6 година и 4 месеца износи 12 година и 8 месеци, плус годину дана за време незапослености, чини период од 13 година и 8 месеци, што помножено са месечном пензијом представља износ од 4.711.041,04 динара.

Полазећи од утврђеног чињеничног стања нижестепени судови су закључили да постоји обавеза тужене за исплату материјалне штете настале услед неоснованог лишења слободe примењујући одредбе члана 26. став 1. Закона о рехабилитацији („Службени гласник РС“, број 72/11), налазећи да право на накнаду материјалне штете које припада сада пок. ВВ по основу наведене одредбе закона, спада у његову заоставштину у смислу одредбе члана 1. став 2. Закона о наслеђивању и да стога тужиоцима који су оглашени за његове законске наследнике припада право на накнаду

материјалне штете у виду рехабилитационог обештећења. Полазећи од износа за прековремени рад и рад у дане државних празника утврђених налазом и мишљењем судског вештака, нижестепени судови су закључили да тужиоцима поред осталог, припада тражена накнада на име увећане зараде за рад на дан празника који је нерадни дан од 110% и увећање за прековремени рад од 26% на основу члана 108. ЗОР, због чега је делимично усвојен тужбени захтев за накнаду материјалне штете на име прековременог рада у износу од 8.703.817,00 динара и на име рада у дане државних празника у износу од 241.059,00 динара. Одбили су захтев за накнаду материјалне штете на име губитка пензије за период противзаконитог лишења слободe сада пок. ВВ у износу од 4.711.041,00 динара, закључивши да се то право као право на посебан пензијски стаж (у двоструком трајању) на основу чланова 22. и 23. Закона о рехабилитацији остварује код Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање као посебног правног лица, па тужена није пасивно легитимисана у овој парници.

Основано се ревизијом тужиоца указује да је погрешно примењено материјално право приликом одлучивања о захтеву за накнаду материјалне штете на име губитка пензије за време лишења слободe. Док тужена основано указује на погрешно примењено материјално право приликом одлучивања о захтеву за накнаду материјалне штете на име прековременог рада и на име рада у дане државних празника.

Изложено правно становиште нижестепених судова у погледу захтева за накнаду штете на име губитка пензије за време лишења слободe се за сада не може прихватити јер није поуздано утврђено да ли се сада пок. ВВ обраћао Републичком фонду за пензијско и инвалидско осигурање-РФ ПИО са захтевом да му се призна посебни пензијски стаж. Одредбом члана 22. Закона о рехабилитацији је прописано да се рехабилитованом лицу признаје време лишења слободe као посебан пензијски стаж у двоструком трајању (став 1.) а истом лицу се признаје и време незапослености по престанку лишења слободe као посебан стаж у ефективном трајању - најдуже две године, ако је незапосленост наступила због повреде права и слобода у смислу тог закона (став 2.). Према члану 23. истог Закона, рехабилитовано лице коме је признат посебан стаж из члана 22. овог закона у трајању од најмање осам година има право на месечну новчану накнаду (посебан додатак), у висини од 50% од просечне месечне плате у Републици Србији у претходној години (став 1.). Обрачун, усклађивање и исплату посебног додатка врши Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање (став 2.).

Према томе, посебан пензијски стаж не представља стаж осигурања који према одредбама Закона о пензијском и инвалидском осигурању улази у пензију. Одредбама овог закона, као ни одредбама Закон о рехабилитацији није прописано да се право на посебан пензијски стаж признаје по сили закона или по службеној дужности, већ у поступку пред надлежним Фондом ПИО. Зато рехабилитовано лице у смислу цитираних одредби Закона о рехабилитацији, треба да се обрати Републичком фонду за пензијско и инвалидско осигурање са захтевом да му се призна право на посебан пензијски стаж, да би потом остварило право на исплату посебног додатка. Због тога је у овом случају неопходно да се претходно утврди релевантна чињеница да ли се сада пок. ВВ обраћао са захтевом му се призна посебни пензијски стаж по одредбама Закона о рехабилитацији и Закона о пензијском и инвалидском осигурању. Европски суд за људска права је у предмету Поповић и други против Србије (представка 75915/12) изразио став да ако је држава прописала изричит правни пут за остваривање одређеног

права, судови не морају да прихвате да им се ради остваривања тих права наметне надлежност.

Такође, за сада се не може прихватити изложено правно становиште нижестепених судова у погледу усвајајуће одлуке о захтеву за накнаду материјалне штете на име прековременог рада и на име рада у дане државних празника, с обзиром на то да тужиоци нису доказали да се радило о потраживању које се према редовном току ствари могло остварити у смислу чланова 189. став 1. и 3. и 190. Закона о облигационим односима (ЗОО). Ово имајући у виду период на који се односи тражена накнада и да се прековремени рад и рад у дане државних празника у периоду противзаконитог лишења слободе није посебно вредновао према радно-правним прописима.

Зато ће првостепени суд у поновном поступку поуздано утврдити релевантну чињеницу да ли се сада пок. ВВ обраћао РФ ПИО са захтевом да му се призна посебни пензијски стаж. Док ће за део тужбеног захтева за накнаду материјалне штете на име прековременог рада и на име рада у дане државних празника, оценити да ли се ради о потраживању које се према редовном току ствари могло остварити према меродавним прописима важећим у предметном периоду.

Укинута је и одлука о трошковима парничног поступка, јер зависи од коначног исхода овог спора.

На основу свега изложеног, одлучено је као у ставу првом изреке, на основу члана 416. став 2. ЗПП.

Одредбом члана 26. став 1. Закона о рехабилитацији прописано је да рехабилитовано лице има право на обештећење за материјалну штету насталу због повреде права и слобода, у складу са законом којим се уређују облигациони односи (став 1.) Према члану 20. став 1. овог Закона рехабилитовано лице има право на посебан пензијски стаж, месечну новчану накнаду (посебан додатак), здравствену заштиту и друга права из здравственог осигурања, право на враћање конфисковане имовине или имовине одузете по основу прописа из члана 2. става 1. овог закона, односно обештећење за ту имовину, као и право на рехабилитационо обештећење.

Правилно је заузето правно становиште нижестепених судова да се одговорност тужене заснива на члану 172.ЗОО и да тужиоцима као законском наследницима рехабилитованог лица на основу члана 189. ЗОО припада право на тражену накнаду материјалне штете у висини добитака које би он могао остварити према редовном току ствари да није био у затвору. Пок. ВВ је у време хапшења и издржавања казне био поручник и основано се могло очекивати да ће он наставити да ради у војној служби (што је спречено неоснованим лишењем слободе) након чега је радио на слабије плаћеним пословима, што упућује на закључак да би током периода који је провео у затвору он наставио да ради са истим чином, те да би очекивано остварио зараду у утврђеном износу од 3.930.112,00 динара. Припала би му и материјална штета на име изгубљене зараде за време незапослености од годину дана у утврђеном износу од 642.588,00 динара, а на име разлике плате за период од 15.година у утврђеном износу од 7.915.140,00 динара, према очекиваној плати мајора и оне коју је примао као

неквалификовани радник. Такође су нижестепени судови правилно закључили да му припада и разлика у пензији у утврђеном износу од укупно 20.925.000,00 динара.

Зато је побијана одлука заснована на правилној примени материјалног права. Правилно је тужена обавезана да тужиоцима као законским наследницима сада покојног рехабилитованог лица исплати наведене износе на име изгубљене зараде за период неоснованог лишења слободе, на име изгубљене зараде-плате за време незапослености по престанку лишења слободе, на име разлике у платама пре и после штетног догађаја и разлике у пензији, чију висину је суд утврдио на основу налаза и мишљења вештака, са законском затезном каматом почев од дана доношења првостепене пресуде. Осим тога, тужена у образложењу ревизије коју изјављује због погрешне примене материјалног права оспорава само право законских наследника рехабилитованог лица на материјално обештећење .

Правилно су нижестепени судови закључили да тужиоцима као законским наследницима пок. ВВ, припада право на накнаду материјалне штете. Према члану 1. став 2. Закона о наслеђивању, заоставштину чине сва наслеђивању подобна права која су оставиоцу припадала у тренутку смрти. Ово с обзиром на то да је рехабилитовано лице ВВ , преминуо у току овог поступка (06.11.2016. године) након што је поднео тужбу (а претходно вансудски захтев) којом је захтевао накнаду материјалне штете. У оваквој ситуацији када је рехабилитовано лице за живота покренуло парнични поступак у којем је поставило захтев за исплату новчане накнаде материјалне штете настале због повреде права и слобода (или поднело вансудски захтев за рехабилитационо обештећење Комисији за рехабилитационо обештећење захтевајући накнаду материјалне штете) право на ту накнаду материјалне штете припада и његовим законским наследницима јер онда то представља његово имовинско право (а не лично право) које је подобно за наслеђивање.

Из тог разлога нису основани ревизијски наводи тужене да право на обештећење за материјалну штету припада искључиво рехабилитованом лицу, а не и његовим наследницима у смислу члана 26. став 1. Закона о рехабилитацији.

Из изложених разлога Врховни касациони суд је на основу члана 414. став 1. ЗПП одлучио као у ставу другом изреке.

**Председник већа - судија
Звездана Лутовац, с.р.**

За тачност отправка
Управитељ писарнице
Марина Антонић